

Digitales Brandenburg

hosted by **Universitätsbibliothek Potsdam**

[Ḥamishah Ḥumshe Torah]

‘im targum Onkelos, u-ferushe Rashi u-ve’ur ye-targum Ashkenazi

Sefer Be-reshit

Premsla, Yitshaq Itsaq ben Tsevi Hirsh

Ofenbakh, 568 [1807 oder 1808]

IT

urn:nbn:de:kobv:517-vlib-10084

ברך : טו ותלך הגר לאברם
 בן ויקרא אברם שם בנו
 אשר ילדה הגר ישמעאל :
 טו ואברם בן שמונים שנה
 ושש שנים בלדה הגר את
 ישמעאל לאברם : ס יז ה ויהי
 אברם בן תשעים שנה ותשע
 שנים וירא יהוה אברם
 ויאמר אליו אני אל שדי

ברך : (טו) הגר געבאָדער
 דעם אברם אויגען זאָהן, אונד
 אברם געננטע וויגען זאָהן,
 וועלכען הגר געבאָדערען
 האָטטע, ישמעאל : (טו) אברם
 וואָר זעכס אונד אַכציג יאָהר
 אַלט, אַלז הגר ישמעאל
 געבאָדער :

יז (ח) אלו אברם ניון אונד
 ניינציג יאָהר אַלט וואָר,
 ערשין איהם דער עוויגע, אונד
 שפראַך צו איהם, איד בין
 גאָט דער אַללמעכטיגע,
 וואַנדלי

תרגום אונקלוס

התהלך רש"י

(טו) ויקרא אברם שם בנו
 שמוע אברם דכרי המלאך שאמר וקראת שמו
 ישמעאל שרתה רוח הקודש עליו וקראו
 ישמעאל : (טו) ואברם בן שמונים ותשע
 לשנתו של ישמעאל נכתב להודיע שהיה בן
 י"ג שנה כשנולד ולא עכב :
 יז (א) חני אל שדי חני הוא שיש די
 בחלכותו לכל בריה לפיכך התהלך
 לפני ואחי לך לחלוק ולפטרון וכן כל מקום
 שהוא במקרא פירושו די שלו והכל לפי הענין :
 התהלך

תקרא : (טו) וילידת הגר לאברם בר
 וקרא אברם שום בריה דילידת הגר
 ישמעאל : (טו) ואברם ברתטנו ושית
 שנין בריילדת הגר ית ישמעאל
 לאברם :
 יז (ח) ויהוה אברם ברה ששען ותשע
 שנין ואתגלי יי לאברם ואמר ליה
 אָנא אל שדי פלח

באור

ת"א המלאך קיימא : ברך, הוא שוק אומר למעלה ושני שעות היו לו לפיכך זכר את
 שניהם, וכן ת"א שניהם תנחא, אבל יכ"ט תרגם שוק תנחא, וכבר חלטה, והיהושע
 תרגם שוק חלטה : (טו) ויקרא אברם שם בנו זנו', לשון רש"י אע"פ שלא שמוע אברם
 דכרי המלאך שאמר להגר וקראת שמו ישמעאל שרתה רה"ק עליו וקראו ישמעאל, והרשב"ן
 כתב שהיא יראה לקרא שם לבן אדוניה וגלחה לו דבר המלאך, אבל לא הוצרך ככתב
 להאריך, ולפי זה יתכן שגם המלאך לא נזה אותה לקרא שם לבן אדוניה, ועם וקראת
 שמו ישמעאל כחוי, (דוח ואללסט חיהן נעכן לאון) : יז (א) אל שדי, פירש"י
 חני הוא שיש די בחלכותי לכל ברי', וקרוי לזה פי' הרשב"ס כמ"כ שאינו בריך
 במציאותו ולא בקיומו לולתו ואולם מציאותו תכסיק לעצמה, ותכסיק לכל אשר וולתו,
 ולפ"י ה"י ראוי שיתרגם כל"א (דער אללגורויכנדי), ואולם הרשב"ע פירש שהוא עגרת
 שודר כלומר עגרת ומוגדר מערכות השמים, והרשב"י ענין הרשב"ן ז"ל וכתב שהוא
 הנכון, כי הוא מדת הנצורה מנהגת העולם שאמרו החכמים בה מדת הדין של משה,
 ועם להזכיר עתה זה השם, כי צו יעשו הנסים הנסתרים לפדוקי' להכיל אות' מנגעי בני אדם,
 ככל הנסים אשר נעשו לאברהם ולחנות וככל הנסים בתורה כפרשת חם בפקתי וכפרשת וחי' טו
 תנחא בנברכות ונקללות שכלם נסים הם, כי חין חן הענע אירודו הנסים צעתם צענדנו
 בתנח"כ וכו' שיקיו השמים כנחול כאשר נזרע בשנה השניעית, אבל

וואַנדלי פֿאַר סיר , אונד וויא
 אונגעטילטען הערצענו :
 (ג) איך וויל צווישען דיר
 אונד סיר איינען בונד מאַכען
 אונד דיך אויז נעהמענד
 פֿרעיהרען : (ג) דאָ פֿיעל
 אכרס אויף זיין אַנגעוויכט ,
 אונד גאָט רעדטע פֿערנער
 מיט איהם אונד שפראַך :
 איך

רשיי

התהלך לפני . כתרנוש פלח קדמי הדבק
 בעבודתי : והיה תמים . אף זה צוויי אחר צווי
 היה שלם בכל נסיונותי . ולפי מדרשו התהלך
 לפני בנות מילה ובדבר הזה תהיה תמים
 שכל זמן שהעלה כך אתה בעל מוס לפני
 ד"ח והיה תמים , עכשיו אתה חסד ה' אברה'
 ב' עינים ב' זונות וראש הגויה ואוסף לך
 אות על שך יהיו מנין אותיותיך רמ"ס כמנין
 ברות הארץ להורשה לך על ידי ענוה זו : (ג) וישל אכרס על פניו . מעורר השכנים
 שעד שלא על לא היה בו כח לעמוד ורוח

התהלך לפני והיה תמים
 ב ואתנה בריתי ביני וביני
 וארבה אותך במאד מאד
 ג ויפל אכרס על פני
 וידבר אתו אלהים לאמר
 אני

תרגום אונקלוס

פלח קדמי והיו שלים : (ג)
 קימי בירשימרי ובינך ואקמי
 לתרא לתרא : (ג) ויפל אכרס
 אפתי ויקר עפיה יי לטיקר
 אנא
 ואתנה בריתי : (ב) ואתנה בריתי . ברית של אברהם
 וישל אכרס על פניו . מעורר השכנים
 הקדש

באור

אבל כלס כנסי' ונכולס תתנח מערכת המולות (כענין שאמר המאורר כי אתה ה' מחסי
 וגו' לא תאונה איד רעה וגו' (תהלים נ"א ע"ו) , לא שאין בהן שני (מסודסס וגמלי)
 ממהנה של עולם כנסי' אשר כעשו ע"י משה רבינו ע"ה בעשר המכות ובקריעת הים והקין
 והבאר חולתם שהם נופתים משנים הטבע בפרסוס והם שיצאו בשם המיוחד אשר הנה
 לחסה , ולכן עתה הודיע לאברהם אבינו כי הוא התקיף המנחם שיגבר על זולו ויוליד ויהי
 ברית בינו ובין זרעו לעולם שיהי' חלק ה' עמו ובדברטו ינהיגם לא יהיו תחת ממשלת כוכב או
 זול עכ"ל הרמב"ן ו"ל , והוסיף עוד להעיר על ענין נכבד ונשגב והוא כי אברהם אבינו לא
 הזכיר בדבריו שם י"ד ה"א רק בצרוף השם הכתוב בל"א דל"ת או בצרוף א עליון עמו , וזכור
 בעניניו אלהים , וכן יאמר ה' אלהי השמים (לקיץ כ"ד ז') , ויאמר ה' יראה (שם כ"ב י"ד) ,
 על מקום המקדש לעתיד ויעקב הזכיר תמיד חל שזו ועשה רבינו לא זכיר כן לעולם ועין
 עוד מזה בפרשת וארא (שמות ז' ג') , ולזה מתורגם בל"א (דער אללמעכטיג) , ועין מזה
 שכתבתי בבאור דקדוק המלה לפי ב' הפירושים , ובבאור ב"ר (ס' מ"ו סי' ב') , בפ' תין
 (לקיץ מ"ג י"ד) : והתהלך לפני , כתרנוש פלח קדמי , הדבק בעבודתי : והיה תמים
 מטה אחרת עוד בענין הזה , כטעם תמים תהי' עם ה' אלהיך , (דברים י"ח י"ג)
 אחרי אזהרת השם לא יושא כך וגו' קסס קסמים משוק ומנחש ומכסף וגו' (שם י')
 והענין בשניהם כי העלמין בה' ומוצע אל מעונני' וקוסמים יהיה כאו לנו חלק לחלק'
 ואינו תמים , וטה השם שיהיו כל מחשבות הלב ועשתותיו תקומו ופחדו פנות ליו לבדו ,
 שלא לירא מולתו ולא לקוית דבר מולתו , כי הוא הכל יכול ובו לבדו נחכטו עלילות
 וזהו ענין תמימות הלב , אשר לו ה' שלם בכל נסיונותי (כמו שפי' רש"י) שלא להרהר
 אחר מדותי , היה שלם ולא מאטנטיביות שלך כי אני שפיר חיותו בדים (כמו שפי' הרמב"ן
 ז"ל) , היה שלם בכל מנהו אשר אהך ולא תתחכם ויתר (כמו שפי' הרמב"ע) , וסבל לא
 הצניעים נכללו בתיבת תמים לדעת המתרגם האשכנזי , ולזה מתורגם בל"א (אונגעטילטען
 הערצענוס

וְאֵנִי הֵנָּה בְּרִיתִי אִתְּךָ
 וְהָיִיתָ לְאֵב הַבְּמוֹן גּוֹיִם : ס
 וְלֹא יִקְרָא עוֹד אֶת־שְׁמֹךְ
 אֲבָרָם וְהָיָה שְׁמֹךְ אֲבָרָהֶם
 כִּי אֲבִי־הַבְּמוֹן גּוֹיִם נִרְתַּתִּיךָ :
 וְהִפְרַרְתִּי אִתְּךָ בְּמֵאֵד מְאֹד
 וְנִתְתִּיךָ לְגוֹיִם וּמְלָכִים מְרֹבִים
 יֵצְאוּ : שְׂבִיעִי וְהִקְמֹרְתִּי
 אֶת־בְּרִיתִי בֵּינִי וּבֵינְךָ וּבֵין
 זָרְעֶךָ אַחֲרֶיךָ לְדוֹרֹתֶם לְבְרִית
 עוֹלָם

(ג) איד בין עו ! מיון בונד
 איזט מיט דיר געמאכט, דוא
 זאללסט צו איינעם פאטער
 פילער פֿעלקער ווערדען :
 (ה) מאן זאלל דך אויך ניכט
 מעהר אברם נעננען, זאנדרען
 דיין נאמען זאלל אברהם זיין,
 דען איד האבע דך צו איינעם
 פאטער פילער פֿעלקער
 איינגעזעצט : (ו) איד וויל
 דך אויסער אָרדענטליך
 פֿרוכטבאר אונד צו גאנצען
 נאציאהנען מאַכען, אונד
 קעניגע זאללען פֿאן דיר
 אַבשטאַממען : (ז) איד ווערדי
 מיינען בונד צווישען מיר אונד
 דיר אונד דיינעם זאמען נאך
 דיר אויף איהר קינפֿטיגע
 געשלעכטער, צו איינעם עוויגען בונדע מאַכען
 געמליך

תרגום אונקלוס

רשיי

(ג) אֵנִי הֵנָּה גֵּר קִטִּי עִשְׂרֵי יָמֵיךָ לְאֵב
 סֵגִי עִשְׂטִיּוֹן : (ה) וְלֹא יִקְרָא עוֹד יִתְּ
 שְׁמֵךְ אֲבָרָם וְהָיָה שְׁמֵךְ אֲבָרָהֶם אֲרִי
 לְאֲבָרָם עִשְׂטִיּוֹן וְהִתְתִּיךָ : (ו) וְאִפְשִׁי
 יִתְּ לְחָדָא לְחָדָא וְאִתְּנִיגָה לְהַשִּׁין
 וְעַלְכִּין דְּשִׁלְיִין בְּעִשְׂטִיּוֹן טַגְדָּא וּפְקִין :
 (ז) וְאִתְּנִי יִתְּ קִטִּי בֵּין מִיטְרִי וּבֵינְךָ
 בֵּין בְּנֵי בְּתֵרָה לְדִרְהוֹן לְקִים
 עוֹלָם

הקדש נכבד עליו חרו שנאמר צבלעם נופל
 ונלוי עינים (במדבר כ"ד) בבריתא דר"א
 מבאחי כן : (ה) כי אב המון גוים, לשון
 נטריקון של שני ור"ש שהיתה בו בתחילה
 שלא היה אב אלא לאדם שהוא מקומו ועכשיו
 אב לכל העולם ואפי' הר"ש שהי' בו בתחלה
 לא זזה ממקומו שאף י"ד של שרי בתדעמה
 על השכינה עד שהוסיפה ליהושע שאל ויקרא
 עשה ליהושע בן נון יהושע (במדבר י"ג) :
 (ו) ותתתך לגוים ישראל ואדום, שהרי
 ישמעאל כבר הוה לו ולא היה מכשרו עליו :
 (ז) והקיימתי את בריתי : ומה היא הברית
 לבית

באור

אעלנאם, כי היא עדה גדולה באדם ועל זה התפלל דוד המלך ע"ה יהי לני תמים בחקך
 (תהלים קי"ט פ'), כי ההתחכמות בחקי השם וגזירותיו הוא הפך התמימות : (ד) הגנה
 ברוחי אהך, הוא ברית המילה, כאשר יפרש זאת בריתי חסר תשמרו, ואחרי הברית
 קהל' לאב המון גוים, והקדוים השם וטוה אותו על המילה קודם שתהיה סרה להיות זרעו
 קדוש : (ה) אברהם, עם תוספת די"ג אצד המון גוים, ולא בא השם למספר משמות אבות
 כי חס להוסיף : המון, ענין קבץ ורבי : (ו) ונתחיד לגוים, ישראל לבדש בקראו
 גוים ועמים, וכן אף חבב עמים (דברים ל"ג ג'), עמים הר' יקראו (שם י"ט), בנימן
 צענתיך (שופטים ה' י"ד), גם אחרי הולדת השבעי' כלם אחד גוי וקהל גוים יהי' מתוך
 לקיט

עולם להיזרת לך לאלהים
 ולזרעה אחריה : ונרתי
 לך ולזרעה אחריה ארתי
 ארץ מגיד ארץ כל ארץ
 פנען לאחות עולם ורתי
 להם לאלהים : ויאמר
 אלהים אר-אברהם ואתה
 את-בריתי תשמור אתה
 וזרעה אחריה לדורתם :
 זאת בריתי אשר תשמרו
 ביני וביניכם ובין זרעה
 אחריה המזול לכם כל-זכר :

געהסליך דיין אונד נאך דיר
 דייעם זאמענו גאטט צו זיין :
 (ח) דיר אונד דייעם זאמען
 גאך דיר ווערדע איך , דאז
 לאנד דייענו אויפענטהאלטן ,
 דאז גאנצי לאנד כנען , צור
 עוויגען כעוויצונג איינגעכען ,
 אונד איהר גאטט זיין :
 (ט) גאטט שפראך נאך
 פערנער צו אברהם , דוא
 אבער מוזט אויך מיינען בונד
 האלטען , דוא אונד דיין
 זאמען נאך דיר אויף איהרע
 קינפטיגע געשלעכטער :
 (י) דייעו איזט דער בונד
 צווישען מיר אונד דיר אונד
 דייעם זאמען נאך דיר , דען
 איהר האלטען זאלט , איהר
 מיסט אללעז בשניידען וואו
 מעגליך איזט : כשניידט

א/ה

תרגום אונקלוס

רשי

עלם לטהני לך לאלהא ודקנג
 פתרה : (ח) זאמן לך ולגנה בתרה נת
 ארע תותבותך ות כל-ארעא דקנען
 לאתקנת עלם זאמני להזן לאלהא :
 (ט) זאמר יי לאברהם זאת ית-קניני
 תישר את וקנג פתרה לדריהזן : (י) דין
 קיני די תשרון פירטיקרי וביניכון
 ובזקנג פתרה לטגור לכזן כל דכורא :

להיות לך לאלהים : (ח) לאחות עולם
 וזש אהיה לכם לאלהים חבל בר ישראל הדד
 בחיבה לחן דומה כש זאין לו אלוה :
 (ט) וזאת יורו מסיף על ענין ראשון אזי
 הנה בריתי אתך וזאת היא והיר לשמרו וזה
 היא שמירתו , וזאת בריתי אשר תשמרו השול
 לכם וגו' : (י) ביני וביניכם אותם של
 עכשיו : ובין זרעה העתידין להולד אחרך :
 המול , כמו להמול כמו שאתה חומר עשות
 כמו לעשות : ונמלתם

ותגורון

באור

(לקמן ל'ה י"א) , ונתתך לקהל עמים (שם מ"ט ד') , (הרמב"ן) : (ט) ואחא , וי"ד
 מסיף על ענין ראשון , אזי הנה בריתי אתך וזאת היא והיר לשמרו , וזכו שמירתו וזאת
 בריתי אשר תשמרו השול לכם וגו' כן פירש' ז"ל , והוא מסיים למה שכתבנו בזה
 אחר מכילת הקוראה על הגוף , וזאת תשמור שהיא כמו ואלם אתה , ולכן מתורג'
 גל"א (דוא אבר) : (י) המול , כמו להמול , והוא מקור מנען נפעל מנח העי' כי
 שרש

וּנְמַלְתֶּם אֶת בֶּשֶׂר
 עַרְלַתְכֶם וְהָיָה לְאוֹת בְּרִית
 בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם : יב וּבֶן־שְׂמֹנֶת
 יָמִים יִמּוֹר לָכֶם כָּל־זָכָר
 לְדַרְתֵיכֶם יֵלֵד בְּיַד וּמִקְנֵת
 בְּסֶפֶד מִכָּל בֶּן־נָכָר אֲשֶׁר לֹא
 מִזֶּרְעְךָ הוּא : יג הַמּוֹר יִמּוֹר
 יֵלֵד בְּיַד וּמִקְנֵת בְּסֶפֶד
 וְהָיְתָה בְרִיתִי בְּבִשְׂרְכֶם לְבְרִית
 עוֹלָם : יד וְעָרַל יִזְכָּר אֲשֶׁר
 לֹא־יִמּוֹר אֶת־בֶּשֶׂר עַרְלָתוֹ

ונכרתה

(יא) בעשנידעט אהיערע פֿאַררויט, ואָ זאָלל ריזען דאָז כונדוצייכען זיין צווישען מיר אונד אייך: (יב) אַללעו מאַנליכע בייא אייערן נאָך־קאָממען זאָלל, ווען עו אַכט טאָגע אַלט איזט, בעשניטטען ווערדען, איין הויזגעבאָהרנען קינד, אָרער ווערלכעו פֿאָן איינעם פֿרעמדען פֿיר געלד ערקויפֿט, אַונד ניכט פֿאָן דיינען זאַמען איזט: (יג) בע־שניטטען מוס ווערדען, וואָז אין דיינעם הויזע געבאָהרען וואָרדען אונד וואָז דוא פֿיר געלד ערקויפֿט, דאָמיט מוין כונד אָן אייערם פֿליישע זייא צו איינעם עוויגען כונדע: (יד) אַיינע אַונכעשניטנע מאַנופֿערזאָהן אַבער, וועלכע

געמליך דאָז פֿלייש איהרער פֿאַרהויט ניכט בעשנידען ווירד, דיאועלכע

תרגום אונקלוס

רשי

(יא) ותגורון ית בסקא דערלחבון ותהי לאת קנים בין מיטרי וכיניכון: (יב) וכרתמניא יומין יגור לכון כל דכורא לדריכון יליד ביתא וזכין בסקא טבל־בר־עמטין דלא טכנה הוא: (יג) אתגורא יתגורון יליד ביתך וזכין בסקא ותהי קיטי בבסריכון לקים עלם: (יד) וערל דכורא דלא יתגור ית־בסקא דערלתייה וישתצי

(יא) ונמלתם כמו ומלתם והטו'ן בו יתירה ליכוד הטובל בו לפרקים כגון כ' של נטף וכ' של נושא ונמלתם, כמו ונשלתם אבל יטול לשון יפעל כמו יעשה יאכל: (יב) יליד בית שילדתו השפחה בבית: ומקנת כסף שקנאו משולד: (יג) המול יטול יליד ביתך כאן כפל עליו ולא אמר לה' ימים ללמדך שיש יליד בית כמול לאחר ה' ימים כמו שמיטת במסכת שבת: (יד) וערל זכר כאן למד שהמילה באותו מקום שהיא חבדיל בין זכר לנקבה: אשר לא יטול משיניע לכלל עונשין וככרתה אבל אביו אין ענוש עליו כרת אבל עובר

באור

שרא מול כמו ומל את בשר ערלתם ומסקט להכין, והוא ענין כריתה: (יא) ונמלתם, כמו ושמתם, והטו'ן שרש, והיו ח'כ שני השרש' מול ומל מורים על ענין אחד: (יב) יטול לכם, מכנין כפעל וכן המול יטול: (יג) המול יטול וגו', טיה בתחלה דרך כלל, שכל הטולדים מאנשי הבית או ממקנת כסף יטולו לשוכת ימים, ועתה שרש הכוון לאכרהם שיטול את אנשי ביתו ומקנת כסף ואם הם גדולים: (יד) וערל זכר, כאן למדך הכתוב שהמילה באותו מקום שניכר בין זכר לנקבה (כ"ד), וכל (י)

דואועלבע פערזאָהן זאָלל
אוינגערקאָסט ווערדען אוין
איהרעם פֿאַלקע, זיא האָט
מיינען בונד צערשטעהרט:
(ט) גאָסט שפראַך צו
אברהם, דיינע פֿרווא שרי
זאָלזט דוא ניכט פֿערנער
שרי נעננען: זאָנרען שרה
זאָל איהר גאָסטען ויין:
(טז) אויך ווילל זיא זעננען,
אונד דיר אויך פֿאַן איהר
איינען זאָהן געבען: דורך
פיינען זענען זאָלל זיא צו
גאַצאָהנען ווערדען, אונד
קעניגע דער פֿעלקער פֿאַן

איהר הערקאָסטען: (יז) דאָ פֿיעל

רשי

תרגום אונקלוס

ונכרתה הנפש ההוא מעמיה
את בריתי הפר: ס טו ויאמר
אלהים אל אברהם שרי
אשתך לא תקרא את שמי
שרי כי שרה שמה: טז וברכתני
ארה וגם נתתי ממנה לך בן
וברכתיה והיתה לגוים מלבי
עמים ממנה יהיו: יז ויפל

אברהם

אברהם

וישתצי אגשא ההוא טעמיה ית
קטי אשני: (טו) ואמר יי לאברהם
שרי אשתך לא תקרי ית שמי שרי
ארי שרה שמה: (טז) ואברהם יתה
ואף יתבית טינה לך בר ואברהם
ותתי לכנשין וטלכוך דשלישין
בעמטניא טינה יחון: (יז) ויפל

אברהם

עובר בעשה: ונכרתה הנפש * הולך ערירי
ומת קודם זמנו: (טו) לא תקרא את שמה
שרי * דמשמע שרי לי ולא לאחרים כי שרה
כפס שמה שתהא שרה על כל: (טז) וברכתי
אתה * ומה היא הברכה שחורה לנערותה
שאל' היתה ליעדנה (בראשי י"ח): וברכתיה
בהקת שדים כשנברכה לכך ביום ששתה של
יחזק שהיו מרננים עליהם שהביאו אסופי מן
השוק ואומרים בננו הוא והביאה כל אחת
בנה עמה ומניקה לא הביאה והיא היניקה
את כולם שאלמר היניקה בנים שרה בר
דעו במקת: (יז) ויטל אברהם על פניו
ויחזק

באור

ערלה סתם היא בערוה וערלת לב וספה וזחון הם סמוכים: יטול, יפועל כמו כי
ידר נדר (בעבר ל' ג'), והוא מן ומלתם את בשר ערלתם, ודגש הא"ס לחסרון
כ"ן הרש, ויתכן להיות גם זה מן הנפעל כי מלת את תמוז גם אתר הנפעל כגון
הפעל בראשונה כמו ולא יקרא עוד את שוך אברהם, אבל לפי אשני חיי' כרת כי אם
כשנעל עבות המילה ברטון, לכן נראה יותר שיהי' מן הקל, שש המעשה עליו
מש"כ הנפעל שב על הגוף, שהגוף שלא נעול יכרת, גם אם הוא מוכין נפעל
דלוי להיות בשר ערלתו קודם, ודלוי לומר וערל וזכר אשר בשר ערלתו לא יעול (ר"ל
לא יהי' נעול) וגו', וטעמו אם יגיע לכלל עונשין ולא יעול יש עליו כרת, אבל אצו
אין ענוש כרת עליו כי אם עובר בעשה: ונכרתה הנפש, נפש כמו איש שיש לו
נפש, כל"ח (כשרטאן), וענין הכרת לדעת ר"ל שיהי' הולך ערירי ומת קודם זמנו
(יבנות דף כ"ה ע"א): (טו) לא תקרא את שמה שרי, דמשמע שרה לי ולא לאחרים
כי שרה סתם שמה שתהא שרה על הכל (ברכות דף י"ג ע"א): כי שרה שמה, ר"ל
יהי'

אברהם על פניו ויצחק ויאמר
בלבו הלבן מאה שנה יולד
ואם שרה הבת תשעים שנה
תלד: יי ויאמר אברהם אל-
האלהים לוי ישמעאל יהיה
לפניך

אברהם אויף זיין אנגעזיכט ,
לאַכטע : הונד שפראך אין
זיינעם הערצען , זאל לאַכטע
איינעם הונדערט יעהרדיגען
מאָנע נאָך געכאָרען
ווערען? אָדער אויך שרה ,
דיאָ גיינציג יאהר אַלט
היינט , נאָך געכאָרען ?
(יי) אברהם שפראך הירויף
צו גאָט , מאַכטע גור
ישמעאל לעכען , אונד

תרגום אונקלוס

רשי

אברהם על אפוקי ותי ויאמר בלביה
הלכה מאה שנים והי ולד ואם שרה
הבת תשעים שנים תלד: (יי) ויאמר
אברהם קדם יי לוי ישמעאל יתקיים
קרטיך

ויצחק זה תרגום אונקלוס לשון שמחה ומדי
ואל שרה לשון מחוק למדת אברהם האמין
ושמח , ושרה לא האמינה ולגלגה , והיו
שהקפיד הקב"ה על שרה ולא הקפיד על
אברהם: הלבן יי תמימות שהן קיימות
כמו הנגלה נגלית (שמאל א' ב') הרואה
אתה (סס ט"ו) * אף זו היא קיימת וכך אמר
כדי לילד , ואעפ"י שדורות הראשונים היו שולדין בני ת"ק שנה , בימי אברהם נתמעטו
השנים כנר ותא תמות כח לעולם נא ולמד מיי' דורות שמת ועד אברהם שמהרו
טולדותיהן בני ס' ובני ע': (יח) לו ישמעאל יסיה' הלואי יסיה ישמעאל איני כדי לקבל מתן

באור

יהי' שנה כמ"ג בו והי' שנת אברהם: (יז) ויצחק, ת"א ומדי, וכן הדבר כי הכתוב
בעם יאמר ללעג ופעם לשמחה כמו משחקת בתכל ארצו (משלי ח' ל"א), משחקים
לפני ה' (שמאל ב' ו' ה'), וכראה שהכוונה בלשון הזה שכל הרואה או שומע דבר זה
יתפעל על ידו אל החוק, ואם יהי' בו דבר סכלות והוללות או ענין בלתי ראוי
שיאמרו, יתפעל א' הלעג, ואולם אם יהי' דבר אמתי ועוב ישמח בו, כענין שנאמר
עד ימלא שוקיך (איוב ח' כ"א), או ימלא שוקי פיטו (תהלים קכ"ו ב'), וכן
הדבר באברהם כאשר נאמר לו זה התפלא מאוד על הדבר ושמת שמחה גדולה, כי
אחרי שנאמר שפלא אברהם על פניו והוא יורה על חול הנבואה ורה"ק עליו בחוק
יד, עד שלא הי' בו כח לעמוד על דגליו, ידעטו שהאמין באמונה תמימה, ושחק
שחוק על שמחה, לא של לעג ח"ו, ואולם שרה לא האמינה ולגלגה, והיו שהקפיד
הקב"ה על שרה ולא הקפיד על אברהם: הלבן מאה שנה, ה"א תמימה, לא להרסיק
אמתת הדבר כי אם להודיע ענין הפלא אשר בו, כמו הנגלה נגלית (שמאל א' ב')
(כ"א), הרואה אתה (סס ט"ו ב"ז), שהם תמימות קיימות להעיר על פליאת הדבר
והיותו זר ונזף מן המנהג והראוי, וכך אמר בלבו הנעשה מסד זה לאמר מה שהקב"ה
עושה לי: מאה שנה יולד, אין הפלא באיש בן מאה שנה שוליד, כי האנשים יולידו
כל ימי היות בהם הלימה גם בדורות האה אף כי בדור אברהם שהיו ארוכי,
אבל אמר הלבן מאה שנה שלא הוליד בנדרותיו מן האשה הזאת יוליד ממנה עתה אחרי
שהוא בן מאה שנה והיא בת תשעים שנה, זה הוא ענין נפלא עד מאוד ראוי למלצות
פיו שחוק ולבו שמחה: יולד, ולד: (יח) לו, הלואי יסיה ישמעאל, כי כאשר נאמר

לפניו: יט ויאמר אלהים אלה
 שרה אשרה ילדת לד בן
 וקראת את שמו יצחק
 והקמתי את בריתי אלה
 לברית עולם לזרעו אחריו
 ולישמעאל שמעתיה הגדולה
 ברכתי אתו והפריתי אתו
 והרביתי אתו במאד מאד
 שנים עשר נשיאם יוליד ונתתיו
 לגוי גדול: כא ואת בריתי אקים
 את יצחק אשר תלד לך שרה
 למועד הזה בשנה האחרת:

אונד דיר געפאללען! (יט) דאָ
 שפראך גאָטט, וואָרליך!
 דייע פֿרווא שרה געבעהרט
 דיר איינען זאָהן, דייען
 זאללסט דו יצחק געננען,
 אונד איך וויל מיינען בונד
 מיט איהם, אויף זיינען
 זאָמען נאך איהם, צו איינען
 עוויגען בונדע ערריכטען:
 (כ) וועגען ישמעאל'ן האָבע
 איך דיר אויך ערהערט,
 זיהע, איך האָבע איהן
 געזענעט, ווערדע איהן
 פֿרוכטבאַר מאַען אונד
 זעהר פֿערמעהרען, צוועלף
 פֿירשטען ווירד ער צייגען,
 איך וויל איהן צו איינער
 גראָסען נאַציאָהן מאַען:
 (כא) מיינען בונד אָבער
 מיט יצחק וויל איך בע-
 שטענדיג האַלטען, דעם
 זאָהן געמליך, וועלכען שרה

דיר געבעהרען ווירד, אום דייע צייט, אין דעם אַנדערן זאָהרע: אלו

רש"י

תרגום אונקלוס

קדשד: (יט) ואמר יי בקי שקטא
 שרה אתתה תליד לה בר ותקרינת
 שטייה יצחק ואקים יתקנטי עמיה
 לקים עלם לכנזיה בתרוהי: (כ) ועל
 ישמעאל קבלית צלותהא קרבית
 יתיה ואפישית יתיה ואקנטי יתיה
 לתרא לתרא תרדעסר רקרבין יוליד
 ואתנניה לעם סגוי: (כא) ויתקנטי
 אקים עמי יצחק די תליד לה שרה לזמנא
 קשתא אחרנתא:

מתן זכר כזה: ימיה לפניך * ימיה כיראתך
 כמו התהיך לפני פלח קדמי: (יט) אבל
 לשון חמתת דברים, וכן אבל אשמי' אכנתו
 (בראשית מ"ב), אבל בן אין לה (מלכים
 ב' ד'): וקדחת שמו יצחק * על שם הנחוק
 ועל שם הו"ד נכיינות וכו' שנה של שרה
 וכו' ימים שנוול וכו' שנה של אברהם: את
 בריתי * ברית השילה תהא מסורה לזרעו
 של יצחק: (כ) שנים עשר כשיאים * כענני'
 יכלו

באור

לו שהנכרה אשר נרכו השם על זרע שרה כאברה, סחד קן ימות ישמעאל, והתפלל
 עליו: לפניך, הטעם ויחזא קן בעיניך, כאשר מתורגם כל"א: (יט) אבל, לשון
 חמתת הדברים וכן אבל אשמי' אכנתו (בראשית מ"ב כ"א), אבל בן אין לה (מלכים
 ב' ד' י"ד): יצחק, על שם הנחוק: את בריתי אתו, בו אני מקיים את בריתי לעולם
 וכורע

אלו

כִּי וַיִּבֶר לְדַבֵּר אֵתוֹ וַיַּעַר
 אֱלֹהִים מֵעַל אַבְרָהָם׃ כִּי וַיִּקַּח
 אַבְרָהָם אֶת־יִשְׁמָעֵאל בְּנֵוֹ וְאֵת
 בְּרִי־לִידֵי בֵיתוֹ וְאֵת כָּל־מִקְנֵת
 בְּסֻפּוֹ כָּל־זָכָר בְּאֲנָשֵׁי בֵית
 אַבְרָהָם וַיִּמַּל אֶת־בְּשָׂר
 עַרְלָתָם בְּעֵצִים הַיּוֹם הַזֶּה׃
 כִּי וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת־הַיּוֹם׃
 כִּי וַיִּבְרָהֶם בְּתִשְׁעִים וַתִּשְׁעֵ
 שָׁנָה בְּהַמְלוֹ בְּשָׂר עַרְלָתוֹ׃
 וַיִּשְׁמַעֲאֵל

(כג) אלו ער מיט איהם אויז
 גערערעט האַטטע, ערהוב
 זיך גאַטט פֿאַן אַבְרָהָם
 הינוועג : (כג) אַבְרָהָם נאָם
 ווינען זאַחן ישמעאל, אונד
 אַללע קנעכטע, דיא ער פֿיר
 געלד געקויפט האַטטע,
 אַללעו מאַנגליכע אונטער
 ווינען הויזלייטען, אונד בע
 שניטט דאָן פֿלייש איהרער
 פֿאַרהויט, נאָך אָן דעם
 זעלבען טאָגע, וויא גאַטט
 מיט איהם געשפּראַכען
 האַטטע : (כד) אַבְרָהָם וואָר
 ניין אונד ניינציג יאָהר אַלט׃
 אלו ער בעשניטטען וואָרד
 אַם פֿליישע זינער פֿאַרהויט׃
 זיין

תרגום אונקלוס

רשי

(כג) וַיִּשְׁעִי לְטַלְלָא עֵטִיָּה וְאַסְתַּלְתָּ
 זְקָרָא דִּי טַעֲלוּזִי דְאַבְרָהָם׃ (כד) וַיִּקְרָא
 אַבְרָהָם אֶת־יִשְׁמָעֵאל בְּרִיָּה וְיֵת קָרִי
 יְקִידֵי בֵיתֵיהּ וְיֵת קָל זְכִיבֵי פִסְפִּיָּהּ כָּל
 דְּבִרְיָא בְּאֲנָשֵׁי בֵית אַבְרָהָם וְגִזְרֵי יֵת
 כְּסָרָא דְעַרְלַתְהוֹן כְּכִרְוֹן יִזְמָא דְרִיזֵין
 כְּטָא דִי טַלְלָא עֵטִיָּה׃ (כד) וַיִּבְרָהֶם
 בְּרִי תִשְׁעִין וַתִּשְׁעֵן שְׁנִין בְּרִי גִזְרֵי כְּסָרָא

יכלו כמו נשיא' רוח (משלי כ"ה) : (כב) ועל
 אברהם : לשון נקיה הוא כלפי שכנה,
 ולמדנו שהנדיקים מרכבתו של מקום :
 (כג) בעצם היום : כי היום שננטו', היום
 ולא בלילה ולא נתירא לא מן הגוים ולא מן
 הליננים ולא יחיו אויביו ובני דורו אויביו
 אלא ראינותיו לא הנחמתו לעול ולקיים מנחתו
 של מקום : ועל' לשון ויפעל : (כד) כהנול
 כהפעל, כמו בהנראם (בראשית ג'),
 כהנול

באור

דערלתא

ובורו אחריו, ואת ישמעל אונד ולהרבות אותו בניאוד מאוד, אך לא
 יהי בריתי אתו ואת זרעו : (כב) ויכל, ועל, הענין כאשר כלה לדבר אתו אז עלה :
 ועל אלהים טעל אברהם, דרך כבוד כלפי שכנה ולמדנו שהנדיקים מרכבתו של
 מקום (כ"ד) : (כג) בעצם היום הזה, באותו יום שננטויה ולא אחר לעשות הדבר,
 ספר הסתוב מעלתו ביראת ה' וועלת כל אנשי ביתו, והיו שמחה עשר ושש מאות
 ילדי בית חק מועקנת כספו, וכלם זרעוין מקדוויין למנוה : (כד) כהמלו בשר ערלתו,
 כהנול מנכין כסעל חס' ח"כ אברהם מקבל הפעולה, ונא אחריו כזר ערלתו לתים'
 באור כזו אונד דהייט מנד כזר ערלתו, וכן כלה נבלת עלה (ישעי' א' ל'), כיבלת
 טעל עונד והלה נקראת טבלת מנד עליה שהם טבלים, וכן קרעו נגדים (שמואל
 י"ג ל"א), מנלתי וכן (ירמי' ע"א ה'), מנד נגדיהם וקניהם, ורניס ככה, ועל
 הדך

(כה) זיין זאָהן ישמעאל וזאָר דרייאַצעהן יאהר אלט : אַלז ער בעשניסטען וואָרד אַם פֿליישע ווינער פֿאַרהויט : (כו) אַן דעמוזעל־בען מאַנע וואָרדע אברהם , אונד זיין זאָהן ישמעאל בעשניסטען : (כז) אונד אַללע זוינע לייטע , וואָז איינגעבאָדערען וואָר , זייא אויך וואָז ערקויפֿט וואָר פֿאַן איינעם פֿרעמד־לינג : וואָר מיט איהם צוגלייך בעשניסטען :

יח (ח) דער עוויגע ערשין איהם פֿערנער , אין

רש"י

(כה) בהוולו את בשר ערלתו . באברהם לא נאמר את לפי שלא היה חסר לא חתוך בשר שכבר נתמטעך על ידי תשמיש , אבל ישמעאל שהיה ילד הוצק לחתוך הערלה ולפרוט העילה לכך נאמר בו את (בראשית רבה) : (כו) בעגס היום הזה . שאלו לאברהם נ'ט שנה ולשמעאל י"ג שנים כעול אברהם ושמעאל בנו : יח (א) וירא אליו . לבקר את החולה , אמר ר' שמא בר חנינא יוס שלישי למילתו היה ובא הקב"ה ושאל בשמי

וישמעאל בנו בן־שָׁרֵשׁ עשרה שנה בהמלו את בשר ערלתו : כי בעצם היום הזה גמול אברהם וישמעאל בנו : כי וכל־אנשי ביתו יליד בית ומקנה־בסקה במאת בן־יגבר גמולו אתו : פ סדר וירא

יח א וירא אליו יהוה

תרגום אונקלס

דערלתיא : (כה) וישמעאל בריה בר תלת עשרי שניו ברהו את בסקא דערלתיא : (כו) בקרן יזמא הרין אתמור אברהם וישמעאל בריה : (כז) וכל־אנשי ביתיה וילדי בותא חכמי בספא טון בני־עטמא גורו עמייה :

יח (ח) ואתקלי ליה יי בטשרי

באור

הדרך הזה נקרא אברהם נמול מנר בשר ערלתו שמואל : (כו) נמול , עבר עשה נמול מנבין כפעל בחולם וכן נעולו , ובאו במשקל כפעול כמו וכשלו ספרים (אסתר ג' יז) : אברהם בתחלה מל את כל ילדי ביתו , אם הוא בעגס או ע'י עהלי' אחרים והוא עושה עוהם , ואחר כך מל את עגשו , שאו הקדים מילתו ה' חולה או עוסבן בה , ולא ה' יכול להשתדל במילתם : וישמעאל בנו , אף ישמעאל נמול תחלה כמו שנאמר ויקח אברהם את ישמעאל בנו , ואין כוונת הכתוב על סדר הקודם והמתאחר כי אם לפסילת עבין בעגס היום הזה , להגיד שישמעאל בנו וכל ילדי ביתו ומקנת כספו כלם נעולו אתו הטעם ברמזם שלא הכריזם על כך , רק אהרו כלם ביום ההוא בעגשו לעשות ולמלאות רצון השם , ולדעת רש"י ג'ל הכוונה בעגס היום הזה שאלו לאברהם נ'ט שנה ולשמעאל י"ג שנים שיום אל יוס , והיו לדעת האומר בניסן נברא העולם ובניסן נולדו החיות , כי נברא ניסן נעולו , שהיו למועד הזה בשנה האחרת נחמד שזולג יצחק וינחק כולד בפסח (הרמב"ן והרא"ש) :

יח (א) וירא אליו ה' , לדעת הרמב"ן ז'ל פסוק וירא אליו ה' מחובר לפרש' שלפניו , כי בעבור שנימול וקיים מצות ה' , נראה לוי לעולה ולסבד לו , וכבר